

χρονόμετρο. Ακριβομετρικό ωρολόγιο που χρησιμοποιείται, για τη μέτρηση του χρόνου, με κάθε δυνατή ακρίβεια, κυρίως κατά τις ναυτικές παρατηρήσεις. Επίσης, φυσικό όργανο, με το οποίο καταμετρείται, ακριβώς ο χρόνος.

(μουσ.). Το ρυθμόμετρο ή μετρονόμος. Το χ., ο όρος του οποίου καθιερώθηκε από τον επιφανή Άγγλο ωρολογοποιό Γκράχαμ, είναι, με τη σημασία του μορφή, υψηλής ακρίβειας φορητό όργανο μέτρησης του χρόνου, σύμφωνα προς τις προδιαγραφές της διεθνούς επιτροπής χρονομετρικών παρατηρήσεων. Τα χρονόμετρα, συνεπώς, είναι διάφορων τύπων, όπως αυτά των αστεροσκοπίων, τα ναυτικά χ., τα χ. των αγώνων, τα στιγμόμετρα κ.ά. Άλλα χ. είναι αμετακίνητα από τη θέση τους και άλλα φορητά. Τα κοινά χ. έχουν, συνήθως, διάμετρο 50 χλστ. και εξυπηρετούν διάφορες χρονομετρικές ανάγκες. Για τη μέτρηση του αστρικού χρόνου χρησιμοποιείται το αστρικό εκκρεμές, το οποίο διαίρει την αστρική ημέρα σε 24 ώρες. Εκτός από τα εκκρεμιά, τα οποία αποτελούν όργανα, μόλις εγκαταστημένα, οι αστρονόμοι μεταχειρίζονται συχνά και χ. τα οποία μπορούν να μετακινήθούν και χρησιμοποιούνται όχι μόνο για την εκτέλεση αστρονομικών παρατηρήσεων, αλλά και για τη σύγκριση μεταξύ άλλων εκκρεμών, τα οποία βρίσκονται το ένα μακριά από το άλλο.

(ναυτ.). Τα ναυτικά χ., ή ναυτικά ωρολόγια ακρίβειας, χρησιμοποιούνται από τους ναυτιλλομένους, για να τηρούν στα πλοία, κατά το πλου, τον ακριβή μέσο χρόνο του πρώτου μεσημβρινού. Είναι αρκετά ακριβή και τοποθετούνται μέσα σε κιβωτίδια, πάνω σε ειδικά συστήματα εδράσεως, προκειμένου ν' αποφευχθεί η επίδραση των αλαντεύσεων του σκάφους στην ακρίβεια των ενδείξεών τους, ενώ δεν επηρεάζονται από τη θερμοκρασία, την υγρασία και το μαγνητισμό. Φέρουν τέσσερις δείκτες, οι οποίοι δεχθούν τις ώρες, τα πρώτα λεπτά, τα δεύτερα λεπτά και το βαθμό συσπειρώσεως (σε ημέρες λειτουργίας) του κινητήριου ελατηρίου. Ως πριν λίγες δεκαετίες, στα μεγάλα πλοία υπήρχαν τρία χ. και ένα στιγμόμετρο, σήμερα, όμως, η εισαγωγή του ασυρματικού σε όλα τα πλοία και η γενίκευση της εκπομπής των ωριαίων ραδιοσημάτων, περιόρισε τη χρήση, καθώς και τη σημασία των χ., σε τρόπο ώστε να επαρκεί, συνήθως, ένα χ. και ένα στιγμόμετρο, με καθημερινή παρακολούθηση της κατάστασης του χ. με τον ασύρματο.

χρονορίζοντας (στρωματ.). Άτυπη χρονοστρωματογραφική ενότητα, που χαρακτηρίζει μια στρωματογραφική επιφάνεια που έχει την αυτή ηλικία οπουδήποτε. Αν και δεν έχει πάχος, πάντως είναι κατάλληλος για συσχετίσεις.

Γ. ΚΑΛΠΑΚΗΣ

Χρονόπουλος Δημήτριος (γεν. το 1904). Δημοσιογράφος και θεατρικός συγγραφέας από την Αθήνα. Σπούδασε νομικά, αλλά αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία. Από το 1925 εργάστηκε ως συντάκτης στις εφημερίδες «Χρόνος», «Αθήναι», «Καθημερινή», «Εσπερινή», «Βραδυνή» κ.ά., με ειδικότητα στο πολιτικό ρεπορτάζ. Από το 1939 μέχρι το 1968 ήταν διευθυντής ειδήσεων και σύμβουλος του ΕΙΡΤ, καθώς και διευθυντής Ενημέρωσης της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών. Έγραψε τα θεατρικά έργα: «Λιμανάκι» (1938), «Μισογύνης» (1940), «Στραβοτιμονιά» (1941), «Σύζυγος με ελαττώματα» (1953), «Μια βραδιά στο Τουρκολιμάνο» (1957), «Καποδίστριας» (1976), «Κληρονομιά της θάλασσας» (1978), «Ρήγας», «Υπηρετής του λαού» (1979) κ.ά. Είναι μέλος διάφορων δημοσιογραφικών οργανώσεων, της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων και τιμήθηκε με διάφορες τιμητικές διακρίσεις.

Χρονόπουλος Νικόλαος (γεν. το 1910). Ζωγράφος από τον Πειραιά, εγκαταστημένος στην Αθήνα. Μαθητής του Μπουζιάνη έκανε γυμνά και προσωπογραφίες. Άρχισε με τον εξπρεσιονιστικό υπαιθρισμό για να φτάσει στο συμβολισμό.

Χρονοπούλου Μαίρη (γεν. το 1934). Ηθοποιός του κινηματογράφου και του θεάτρου. Πολύπλευρο ταλέντο και μαθητρία του Ροντρίγη, η Χ. έγινε ευρέως γνωστή στις δεκαετίες του 1950 και του 1960 και κυρίως από τον ελληνικό κινηματογράφο της

Μαίρη Χρονοπούλου.

δεκαετίας του 1960. Αν και ιδιαίτερα επιτυχημένη κρίνεται η ερμηνεία της στα «Κόκκινα Φανάρια» και στο «Χώμα βάφτηκε κόκκινο», κοινωνικές και ιστορικές ταινίες, η Χ. έγινε πρώτου μεγέθους καλλιτεχνικός αστέρας με τα μιούζικαλς «Οι θαλασσιές οι χάντρες», «Μια κυρία στα μουζούκια», «Γοργόνες και μάγικες», όπου κυριάρχησε, χάρη και στο φωνητικό της ταλέντο. Άριστη κίνηση και χορός διέκριναν τη Χ., στοιχεία απαραίτητα για το ρόλο της μεγάλης κυρίας, ο οποίος την επέβαλε στην πρώτη γραμμή της εμπορικής επιτυχίας. Η ποικιλία των ρόλων της φάνηκε και στις ταινίες «Το παρελθόν μιας γυναίκας», «Σφατό της μήδου», «Όταν η πόλις πεθαίνει», «Λεωφόρος του μίσους», «Εν ονόματι του Νόμου», «Η ζούγκλα των πόλεων». Η μεγάλη καθιέρωση, όμως, ως κορυφαίας ηθοποιού της γενιάς της, ήρθε με το βραβείο Α' γυναικείου ρόλου, το 1987 για το δύσκολο ρόλο της τραγικής ηρωίδας στα «Παιδιά της Χελιδόνας».

Κ. ΜΕΓΑΛΟΜΑΤΗΣ

Χρόνος (μυθ.). Θεότητα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας, προσωποποίηση του χρόνου. Απεικονίζονταν πάντοτε με φτερούγες στην πλάτη. Την ίδια ονομασία έφερε κι ένα από τα όλογα του Ηλίου (Σχολ. Ευρ. Φοιν. 3).

Χρόνος. Ποταμός της Β. Ευρωπαϊκής Σαρματίας. Διαρρέει τη χώρα των Αιστωτών και χύνεται στη Σουηβική Θάλασσα (Πτολ. Γεωγρ. Γ', 5, 1). Ο Αρμιανός Μαρκελλίνος τον ονομάζει Κρόνιο. Είναι ο σημερινός Prigel.

χρόνος. Φιλοσοφική έννοια που σημαίνει τη μορφή του γίνεσθαι, της συνεχούς μεταβολής των όντων από τη γένεση στη φθορά, αλλά και της διάρκειάς τους που ορίζεται τυπικά, ως μια διαδοχή της στιγμής από το πριν στο ύστερα. Η συνείδηση της στιγμής που αποτελεί το παρόν και εξίσταται ως μνήμη προς το παρελθόν και ως προσδοκία προς το μέλλον. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες μορφές χρόνου:

1) Ο **κοσμικός χρόνος**. Σε αντίθεση προς την υπερχρονική αιωνιότητα του θεού, η διαδοχή των καταστάσεων των πεπερασμένων μεταβλητών πραγμάτων κατά την πορεία της γένεσης, της ανάπτυξης και της απώλειας της ουσίας τους, κατά την οποία πορεία τείνουν να φτάσουν σε νέες δυνατές διαμορφώσεις, που, μετά τη στιγμή της επίτευξής τους (παρόν), ήδη τις έχουν ξεπεράσει (παρελθόν). Ο μετρητός χρόνος της φύσης, που νοείται σαν μια σειρά δυνατή να εποπτευθεί σε μια προϊούσα ευθεία γραμμή, που προχωρεί απερίορτα προς τα πίσω (παρελθόν) και προς τα εμπρός (μέλλον). Ο χρόνος αυτός μετρείται, σύμφωνα με την μοιδιακή κίνηση σωματίων, των οποίων η τροχιά διαίρεται σε ίσες αποστάσεις, ώστε η διάρθρωση της

χωρικής κίνησης να καθιστά συνάμα δυνατή τη χρονική διαίρεση σε τμήματα χρόνου. Σε αυτό στηρίζεται η αρχή του ρολογιού που ρυθμίζεται, σύμφωνα με το μεγάλο κοσμικό ρολόι και την κίνηση των άστρων. Η μέτρηση αυτή του χρόνου είναι θεμελιώδης για τη φυσική επιστήμη. Ήδη, ο Αριστοτέλης είχε ορίσει το χρόνο ως «αριθμούν κινήσεως κατά το πρότερον και το ύστερον», κατανοώντας το χρόνο ως μιαν αδιάκοπη ακολουθία των σημείων του «νυν» που το ένα βρίσκεται, κατά το πρότυπο των χωρικών σημείων, έξω από το άλλο. Στη νεώτερη φυσική, ο χρόνος συλλαμβάνεται ως η τέταρτη συντεταγμένη ενός ενοποιημένου τετραδιάστατου χωροχρόνου.

2) Ο **υπερβασιακός χρόνος**. Μια καθαρή μορφή της εποπτείας, κατά τον Καντ, που προέρχεται από το υποκειμενο και αφορά στην τάξη που επιβάλλει εκ των προτέρων πάνω στο υλικό των αισθήσεων που εισέρχεται μέσα σε αυτό. Ο χρόνος είναι κάτι που δεν υπάρχει αφ' εαυτού ούτε προσάπτεται στα αντικείμενα ως αντικειμενικός καθορισμός, που μένει, όταν αφαιρέσει κανείς όλες τις υποκειμενικές προϋποθέσεις της εποπτείας. Γιατί, τότε στην πρώτη περίπτωση, θα ήταν κάτι που θα υπήρχε πραγματικά χωρίς τα πραγματικά αντικείμενα. Και στη δεύτερη, ως κάτι προσάπτετο αυτόν, ως προϋπόθεσή τους και να αναγνωρίζεται και να εποπτεύεται με συνθετικές προτάσεις εκ των προτέρων. Ο χρόνος είναι η μορφή της εσωτερικής μας αίσθησης, δηλ. της εποπτείας του εαυτού μας και της εσωτερικής μας κατάστασης. Ο χρόνος είναι ο τυπικός α-ρίθμτος όλων γενικά των φαινομένων.

3) Ο **υποκειμενικός χρόνος**. Ο χρόνος του υποκειμενικού βιώματος, τον οποίο αναλύει ο ιερός Αυγουστίνος στις «Εξομολογήσεις» του και του οποίου οι στιγμές του τώρα δε χωρίζονται, αλλά μεταβαίνουν η μια μέσα στην άλλη ρέοντας. Το παρόν είναι η αυθεντική πραγματικότητα που βαστάζει το παρελθόν ως μνήμη και το μέλλον ως προσδοκία. Ο χρόνος δεν εμφανίζεται σαν ένα ομοιογενές μέσο αλλά ως μια ορή που βαίνει πότε γρήγορα και πότε αργά. Ο χρόνος είναι η συνορά και εποπτευόσα συνείδηση ως μια διάρκεια παρουσίας. Στα νεότερα χρόνια, ο Μπέρκον αντιπαράθεσε στην έννοια του μετρητού χρόνου το χρόνο της εσωτερικής κίνησης και διάρκειας που αποτελεί την ακατάπαυστη διαδοχή των συνειδησιακών μας καταστάσεων. Με την ενόραση συλλαμβάνουμε αυτόν το χρόνο, μέσα στη ρέουσα διάρκεια του οποίου συναντώνται το υποκειμενο και το αντικείμενο.

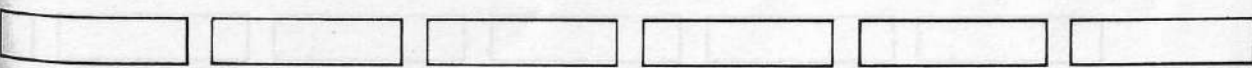
4) Ο **ιστορικός χρόνος**. Η αρχή όχι του αφηρημένου χωρισμού αλλά της διάσωσης του παρελθόντος μέσα στο παρόν και το μέλλον, του γίνεσθαι που μεταγενέστερο από το πρότερον, όπως στον Έγελαιο και το Σέλλιγκο. Ο χρόνος αυτός δεν αποτελεί μια ποσοτική σειρά αλλά μια σειρά ποιοτική διαρθρωμένη, σύμφωνα με το ιστορικό συμβαίνον και τις νοηματικά φορτισμένες του στιγμές, μετρούμενος, ωστόσο, σύμφωνα με την κοσμικά καθορισμένη δομή των χρόνων και την πορεία των αστερισμών.

5) Ο **υπαρξιακός χρόνος**. Η χρονικότητα της ύπαρξης ως θέμα της υπαρξιακής φιλοσοφίας. Σύμφωνα με αυτήν, η χρονικότητα αποτελεί ουσιαστική υπόψη της ύπαρξης που, κατά το Χάντεγκερ, εκδηλώνεται ως μια προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα, η οποία επιστρέφει στο αυθεντικό της παρελθόν και για το ιστορικό γίνεσθαι δε συνιστά κάτι τυχαίο και εξωτερικό αλλά την αυθεντική του πραγματικότητα. Είναι η χρόνωση της ύπαρξης που χρονώνει τον ίδιο τον κοσμικό χρόνο.

Βιβλιογραφία: J. Volkert «Phänomenologie und Metaphysik der Zeit», 1925. M. Heidegger «Sein und Zeit», I, 1927. V.v. Weizsäcker «Gestalt und Zeit», 1942.

Κ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Χρόνος - Μίθρας στην ελληνορωμαϊκή περίοδο. Η Βαλκανική χερσόνησος, η Ιταλία, η Κεντρική Ευρώπη, η κοιλάδα του Ρήνου και η Βρετανία βρέθηκαν Μιθραϊκά, δηλ. ιερών αφιερωμένων στο Μίθρα και χρησιμοποιημένων από τα μέλη μυστικών μιθραϊκών εταιρειών για μυστικές τελετουργίες σε ανώτερος βαθμούς. Στο Camunium (Deutsch-Altenburg, ανατολικά της Βιέννης), στο Arulium (Alba - Julia στη ΒΔ. Ρουμανία), στο Paetovio

(Πύλ στη Δαλματία), στην *Serdica* (Σόφια), στο *Neuhenheim* και στο *Dieburg - Runckingen* (Δ. Γερμανία), στο *Bourg - St. Andréa* και την *Vienne* της Προβηγκίας, στην *Ostia* και στο *Aventino* (Ρώμη), όπου το Μίθραλο το ίδιο μετατράπηκε στην πρωτοχριστιανική εκκλησία της *Santa Prisca*, στο *Walbrook* του Λονδίνου και στο *Carrawburgh* βρίσκουμε ένα πλούσιο ρεπερτόριο του ελληνορωμαϊκού μιθραϊσμού - αυτοκρατορικής προτίμησης της παγκόσμιας ηλιοκεντρικής Ρώμης. Οι μέθοδοι προπαγάνδας και διάδοσής του συγκεκριμενοποιούνται στην αποδοχή του κατεστημένου της Ρώμης και ενός κύκλου εξουσίας, καθώς και των ηλιοκεντρικών φιλοσοφικών απόψεών του. Πολύ περισσότερο από την ικανότητα αφομοίωσης, την οποία ο μιθραϊσμός σημείωσε, πρέπει να τονίσουμε την εμφάνιση μέσα στα πλαίσια του ενός πειστικού φιλοσοφικού υποβάθρου, έτσι όπως αυτό νοήθηκε στη μεταπλατωνική Δύση, πράγμα το οποίο υπήρξε άγνωστο στην Ανατολή. Παραβολισμοί και συμβολισμοί ήταν απαραίτητοι, όχι μόνο σε φιλοσοφικό αλλά και καλλιτεχνικό επίπεδο.

Ακριβώς με την ιδιαιτερότητά του ως μεσότη, η οποία πέρασε στο ρόλο του αγίου πνεύματος στο χριστιανισμό των Γνωστικών, ο Μίθρας σπάει τα όρια του σημερινού κόσμου και των ιστορικών εποχών και έρχεται σε σχέση με τον πανάρχαιο Κρόνο. Καθώς ανασύρεται ο Κρόνος από τα βάθη του χρόνου, παριστάνεται καθιστός ή μισοξαπλωμένος, κρατώντας με το δεξί τον κεραυνό (ανάγλυφο *Neuhenheim*) ή το μαχαίρι (ανάγλυφο *Dieburg*) ή με το αριστερό την πατριαρχική ράβδο (ανάγλυφο *Roetionio*). Ο Μίθρας είναι πάντοτε «παίδιον νέον» προ του Κρόνου. Τα ίδια τα θεμέλια του σημερινού κόσμου τίθενται σε αμφισβήτηση, εφόσον με το Μίθρα κλείνει μια ολόκληρη εποχή. Έτσι έχουμε στις τοιχογραφίες της Δούρας - Ευρωπού μια σειρά αναπαριστάσεων γιγαντομαχιών και στη *Santa Prisca* της Ρώμης το άγαλμα ενός γίγαντα, για να ετοιμαστούμε για τα συγκλονιστικά γεγονότα του Πληρωμάτος του Χρόνου.

Για την τρομακτική πνευματική επιβολή επιτρατεύεται και ο Ζερβάν, περσικός θεός του Χρόνου, περιτυλιγμένος με τον όφι, στο ανάγλυφο του Μιθραίου *Barberini* ή με προσωπείο λιονταριού (στα γόνατα και στον ομφάλιο λώρο) και μονό οφθαλμό στο στήθος, στο άγαλμα του *Castel Gandolfo*, θερινής διαμονής του χριστιανικού πάπα, όπου το κεφάλι του Ζερβάν είναι λέοντος εμέσ-

Ανάγλυφο του Μίθρα Χρόνου - Φάνη, περιβαλλόμενο από τον ελλειψοειδή ζωδιακό κύκλο (Μουσείο Μοδένας) (φωτ. Κ. Μεγαλομμάτη).

Ανάγλυφο του ηλιακού τριαδικού Μίθρα από το *Medernheim*. Αριστερά: καύτης (Ανατολή), κέντρο: Μίθρας (μεσημβρία), δεξιά: καυτοπάτης (Δύση) (φωτ. Κ. Μεγαλομμάτη).

σοντας το κοσμικό πυρ και τα φίδια ακουμπούν στα χέρια του, κάνοντας επτά πτυχώσεις, για να παραβάλλονται με αστρικά δεδομένα. Είναι προφανώς χωρίς φύλο, ως πρωταρχική μορφή και κλειδοκράτορας της *Janua* - τύλης Αθή. Ως προς το τελευταίο διαλαμβάνει δραστηριότητες του Ιανού. Ο Ζερβάν - Μίθρας - Κρόνος χρησιμοποίησε στον μιθραϊσμό ως χωνευτήρι δραστηριοτήτων άλλων προσώπων του κόσμου του θρησκευτικού συγκρητισμού: Α) της Αταργάτης της Ηλιούπολης της Συρίας, η οποία ήταν η τελευταία έκδοση του ασουροβαβυλωνιακού και φοινικικού Χαντάντ, Β) του Φάνη, αυτού του περιέργου Γάννη, ο οποίος όσο πιο αμφίβολη προσωπικότητα έχει, τόσο πιο συγκεκριμένα επαναφέρει στο προσκήνιο τον ασουροβαβυλωνιακό άνθρωπο - ιχθύ, θεό Έα, Γ) του Αιώνα, ο οποίος είχε συνδεθεί με τα ισιακά μυστήρια κρατώντας το Άνγκ, σημείο ζωής και Δ) του Σέρραπ, άλλου απόστολου του θανάτου. Άλλωστε τα τρία προσώπια λιονταριού είναι και αυτά σύμβολο τριαδικότητας, όπως και τα ανάλογα τρία κερβέρου, πράγμα το οποίο εύκολα είχε ερμηνευτεί από τον Μακρόβιο ως «χρονικός τριαδισμός».

Ο χρονικός τριαδισμός του Μίθρα συμπληρώνει τον ηλιακό τριαδισμό του.

Οι φάσεις του ηλιακού θεού (ανατολή και πυρός υψώμενος, μεσημβρία, δύση και πυρός κατεβασμένος) βρίσκονται στη ρίζα του πρώτου τριαδικού θεού: ο ψευδο - Διονύσιος Αρεοπαγίτης σημειώνει ότι «Μάγοι τα μνημόσυνα του τριπλασίου Μίθρα τελούσιν». Ο τριαδικός Μίθρας είναι ένας και ταυτόχρονα τρεις: ο Καύτης (ανατολή), ο Μίθρας (μεσημβρία, απ' όπου αποδίδεται δεύτερο νόημα στον όρο «μεσίτης») και ο Καυτοπάτης (δύση). Ένας εκτεταμένος συμβολισμός στην τέχνη μας εμφανίζει τρία κυπαρίσια - ιερά δέντρα του ήλιου - στο ανάγλυφο του *Roetionio*, ή ένα δέντρο τριών κλάδων καλυμμένων από φρυγικό σκούφο στο *Dieburg*.

Ο ίδιος ο Μίθρας είναι *Deus Sol Invictus* (Θεός 'Ηλιος Ανίκητος). Συνεπώς ο 'Ηλιος είναι το *Alter Ego* του. Η διαφορά τους στην αναπαράσταση έγκειται στο ότι ο 'Ηλιος ουδέποτε φέρει τον φρυγικό σκούφο, όπως ο Μίθρας. Η υποταγή του 'Ηλιου στο Μίθρα δικαιώνει το ρόλο μεσότη και συμμάχου Μίθρα: σφίγγουν αδελφικά τα χέρια (*Junctio dextrarum*: σφίξιμο των δεξιών χεριών) δείχνοντας πλέον ταύτιση.

Ως ηλιακός θεός ο Μίθρας αναλαμβάνεται στον Ουρανό και στην περίπτωση αυτή η φιλοσοφία θα δώσει διέξοδο στην παρετυμολογία: εφόσον η Ανάληψη σημαίνει νέα σύσταση του σύμπαντος, το όνομα του θεού γράφεται Μείθρας, όπου η αριθμητική αξία του κάθε γράμματος (40 + 5 + 10 + 9 + 100 + 1 + 200) δίνει τον «πλήρη» αριθμό 365, δείγμα της επερχόμενης μιθραϊκής φάσης της κοσμικής εξέλιξης.

Όμως, ενώ η ηλιακή ιδεολογία και χαρακτήρας του Μίθρα διατηρήθηκαν μέσα στο χριστιανισμό

της Ρώμης ('Ηλιος Δικαιοσύνης), τα φοβερά χαρακτηριστικά του θεού του Χρόνου εξαφανίστηκαν. Η μόνη «χρονική» διάσταση του μιθραϊσμού, η οποία περνάει στο χριστιανισμό της Ρώμης, είναι η σχετιζόμενη με τον ρόλο του Μίθρα - Μεσία ως Ιησού - Χριστού κατά το Πλήρωμα του Χρόνου.

Κ. ΜΕΓΑΛΟΜΜΑΤΗ

χρόνος (γραμμ.). Στη γραμματική οι χρόνοι του ρήματος είναι επτά: ενεστώτας, παρατατικός, μέλλοντας, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας. Αυτοί εκφράζουν, αφενός μεν το χρονικό σημείο που δηλώνεται από το ρήμα (το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον), αφετέρου δε το ποιόν του χρόνου (το ακαριαίο και το διαρκές), που δηλώνεται από το ρήμα. Και ως προς μεν το χρονικό σημείο του ρήματος, οι χρόνοι διαίρονται σε ενεστώτα, παρατατικό, μέλλοντα, αόριστο, παρακείμενο και υπερσυντέλικο, από τους οποίους ο ενεστώτας, ο μέλλοντας και ο παρακείμενος λέγονται μαζί και αρκτικοί, οι δε παρατατικός, αόριστος και υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας λέγονται ιστορικοί, παραγόμενοι ή παραχημένοι, κατά δε το ποιόν του χρόνου διακρίνονται σε συντελικούς ή ακαριαίους και σε παρατατικούς ή διαρκείς. Στην αρχαία ελληνική όλοι οι χρόνοι σχηματίζονταν μονολεκτικά (απλοί), αλλά στη νέα ελληνική ο μέλλοντας, ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος περιφραστικά (σύνθετοι). Πολλά ρήματα έχουν και δεύτερο μέλλοντα, αόριστο, παρακείμενο και υπερσυντέλικο, οι οποίοι διαφέρουν από τους πρώτους κατά τη μορφή, αλλά όχι και κατά τη σημασία (έπεισα, έπιθον). Τα όρια μεταξύ των χρόνων αυτών δεν είναι πάντοτε εντελώς σαφή και διακεκριμένα μεταξύ τους, γιατί με τον ενεστώτα δηλώνεται όχι μόνο το παρόν, αλλά κάποτε και το παρελθόν (ιστορικός ενεστώτας), όπως και το μέλλον («σύρε κι έρχομαι = και θα έρθω»). Επίσης, με τον αόριστο εκφράζεται όχι μόνο το παρελθόν, αλλά κάποτε και το παρόν, όπως π.χ. στο γνωμικό «τας των φαύλων συνηθείας ολίγος χρόνος διέλυσε», ο αόριστος διέλυσε επέχει θέση ενεστώτα (διαλύει). Οι αρχικοί χρόνοι με το απαρέμφατο και την παθητική μετοχή ή σουπίνο, στις περισσότερες από τις ξένες γλώσσες, κάνουν έκδηλη τη συζυγία, σύμφωνα με την οποία σχηματίζεται το ρήμα και οι τυχόν ανωμαλίες του. (μετρ.). Χρόνος στη μετρική λέγονται τα διακρινόμενα ανάλογα, κατά το μέγεθος, μέρη της

Σκίτσο από το ανάγλυφο του Μίθρα Χρόνου - Ζερβάν από το *Castel Gandolfo* (περιοχή κοντά στη Ρώμη) (φωτ. Κ. Μεγαλομμάτη).

